

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI LA TANZANIA
MTIHANI WA ELIMU YA SEKONDARI KIDATO CHA PILI

021

KISWAHILI

Muda: 2:30

MAJIBU

Mwaka: 2009

maktaba.tetea.org

Maelekezo

1. Karatasi hii in sehemu A, B, C, D na E.
2. Jibu maswali **yote** .
3. Majibu **yote** yaandikwe kwenye nafasi ulizopewa.
4. Majibu yote yaandikwe kwa kaalamu yenye wino wa bluu au mweusi.
5. Vifaa **vyote** vya mawasiliano visivyoruhusiwa **havitakiwi** katika chumba cha mtihani.
6. Andika **Namba yako ya Mtihani** katika kila ukurasa sehemu ya juu upande wa kulia.

KWA MATUMIZI YA MTAHINI TU		
NAMBA YA SWALI	ALAMA	SAININI TA MTAHINI
1		
2		
3		
4		
5		
JUMLA		

1. Soma barua ifuatayo kisha jibu maswali yanayofuata.

Ndugu Mhariri,

Naomba unipe nafasi katika gazeti lako la "SAUTI YA MSOMAJI" ili niweze kutoa dukuduku langu kwa jamii ya Watanzania. Tanzania kama nchi nyingine zinazoendelea imekumbwa na wimbi kubwa la mabadiliko ya jamii kutokana na athari za utandawazi. Wimbi kubwa la vijana limekuwa likitoka vijijini kukimbilia mijini kama vile nzige wavamiavyo shamba. Leo hii si Dar es Salaam, Arusha wala Mwanza, miji yote imefurika vijana wanaotafuta ajira, wengi ni vijana waliohitimu elimu ya msingi na elimu ya sekondari. Kila mwaka lipo ongezeko kubwa; athari ya ongezeko hili ni kuibuka kwa vitendo vya uhalifu wa kutumia nguvu, vitendo vya ukahaba, utumiaji wa madawa ya kulevya ubakaji, ushoga na kubwa zaidi ni kuongezeka kwa kasi ya maambukizi mapya ya Virusi vya UKIMWI.

Tatizo la UKIMWI limesababisha ukiwa katika familia nyingi. Kumekuwa na idadi kubwa ya wajane na watoto wa mitaani. Wote hawa wamekuwa wakizurura ovyo mijini, wengine wakijiingiza kwenye kundi la ombaomba na wengine kwenye madanguro. Shida kubwa zaidi naiona kwa watoto wa mitaani. Hawa wamekuwa huru kama kondoo asiyekuwa na mchungaji au niseme mbuzi waliolishwa kago ambao hawafai kwa supu wala kufuga; kila mmoja anawapisha wapite. Hakuna anayejali watakula nini, wanalala wapi au wanaishi vipi! Nionavyo mimi hii ni dosari katika jamii, tena ni dhambi. Hawa ni binadamu sio mbuzi. Uchungu wa mwana aujue ni mzazi, lakini kama watoto hawa ni yatima nani anawajibika nao? Hawana wajomba! Hawana shangazi, Hawana baba wadogo au mama wadogo! Kama hao wote hawapo je hakuna majirani? Mbona tunaingia makanisani na misikitini ambako tunafundishwa kutenda mema. "Mpende jirani yako kama nafsi yako" Upendo uko wapi katika jamii yetu? Waumini na viongozi wa dini wanayo changamoto kubwa; na pengine niseme wajiandae kujibu swali "Wamefanya nini" kwa ajili ya wajane, yatima na watoto hawa wa mitaani mbele ya Mwenyezi Mungu wakati ule wa hukumu ya mwisho.

Kwa upande mwingine niulize serikali: Je, inafanya nini kudhibiti au Iqopunguza jeshi hili kubwa la watoto wasio na ajira wala mtaji zaidi yci roho zao? Je, haioni yanayotokea nchi za wenzetu wa jirani ambao wote tu waovu wamewakusanya watoto hawa masikini na kuwatumia Ionna askari wa kupigania matakwa ya nafsi zao wenyewe? Ni vizuri serikali kuchukua tahadhari mapema maana ni heri kuziba liki Nayapongeza mashirika binafsi yanayochukua dhamana ya Iquwatafuta, kuwakusanya na kuwahudumia watoto hawa; ingawa yapo machache ambayo yamewageuza watoto hawa kama chambo cha kujipatia misaada toka nje kwa ajili ya kujitajirisha badala ya kuwahudumia wahanga hawa.

Ili kupunguza au kuondoa tatizo la kuenea kwa maambukizi mapya UKIMWI, utumiaji wa madawa ya kulevya, mimba za utotoni, ajira mbaya ya watoto ni lazima serikali iweke mikakati ya muda mfupi na mrefu kukabiliana na tatizo hili. Chelea chelea unaweza Iqukuta mwana si wako. Ujinga, umasikini na maradhi vitaendelea kwa kasi katika taifa hili kama hali ya kuendelea kukua kwa kundi hili haitadhibitiwa.

Mtendawema Mtuwangu,

S.L.P 6700,

Dar - es - Salaam.

MASWALI

(a) Andika kichwa cha habari uliyoisoma kwa maneno yasiyozidi matano
Changamoto za Vijana Mijini

(b) Eleza maana ya maneno yafuatayo kama yalivyotumika:

(i) Ukiwa: Hali ya kuporomoka au kuharibika kwa familia.

(ii) Madanguro: Maeneo ya kumudu na kujihusisha na tabia mbaya kama ukahaba.

(iii) Heri kuziba ufa kuliko kujenga ukuta: Ni bora kuzuia tatizo mapema kuliko kukabiliana na matokeo mabaya baadaye.

(iv) Wahanga: Watu waliokumbwa na matatizo, kama watoto wa mitaani.

(c) Eleza athari za kuendelea kuwepo kwa tatizo la watoto wa mitaani katika jamii. (Taja tatu)

(i) Kuongezeka kwa uhalifu wa kutumia nguvu mijini.

(ii) Kuenea kwa maambukizi ya UKIMWI kwa kasi.

(iii) Kuongezeka kwa watoto wanaozurura ovyo na kuwa ombaomba.

(d) Fikiria kwamba wewe ni mtangazaji wa Redio "SAUTI YANGU" umesoma, barua hiyo ya msomaji kwenye gazeti la "SAUTI YA MSOMAJI" iandike habari uliyoisoma kwa maneno kati ya 50 na 80 ili iweze kusomwa kwenye kipindi cha "Magazetini leo".

Barua katika gazeti la "Sauti ya Msomaji" inaelezea changamoto za vijana waliokimbilia mijini kutafuta ajira, lakini wanakumbwa na uhalifu, ukahaba, na UKIMWI. Watoto wa mitaani wameongezeka, wengi wakiwa yatima bila msaada, hali inayosababisha ukiwa familia. Mwandishi anauliza serikali inafanya nini kudhibiti tatizo hili na anapongeza mashirika yanayowasaidia watoto hawa, akisisitiza umuhimu wa mikakati ya muda mrefu.

2. (a) Soma dayolojia ifuatayo kisha oneshwa makosa ya kisarufi yaliyojitokeza na uziandike sentensi zenye makosa kwa usahihi.

Jirani: Unazania utampata?

Makosa: Neno "unazania" si sahihi.

Sahihi: Unaamini utampata?

Mzee Dumba: Wewe ndiye mwisi wangu au vipi?

Makosa: Neno "mwisi" linapaswa kuwa "mwizi".

Sahihi: Wewe ndiye mwizi wangu au vipi?

Jirani: siyo hivyo

Makosa: Neno "siyo" linapaswa kuwa "sivyo", na sentensi inahitaji alama ya uakifishaji.

Sahihi: Sivyo hivyo.

Mzee Dumba: Ngo'mbe ile ina samani kubwa, haiwesi kwenda hivi hivi, afadhali ingechukua mbusi

Makosa: "Ngo'mbe" inapaswa kuwa "ng'ombe", "haiwesi" inapaswa kuwa "haiwezi", na "ingechukua" inapaswa kuwa "ingechukuliwa".

Sahihi: Ng'ombe ile ina thamani kubwa, haiwezi kwenda hivi hivi, afadhali ingechukuliwa mbuzi.

Jirani: Mlinzi alikuwa wapi wakati ngo'mbe anaibiwa?

Makosa: "Ngo'mbe" inapaswa kuwa "ng'ombe", na "anaibiwa" inapaswa kuwa "anapoibiwa".

Sahihi: Mlinzi alikuwa wapi wakati ng'ombe anapoibiwa?

Mzee Dumba: Juma Jana ilikuwa ina ugonjwa wa Malaria, ilikwenda hospitali, lakini sijui ilikuwa na nani.

Makosa: "Juma Jana" inapaswa kuwa "Jumajana", "ilikuwa ina" ni usemi usio wa kawaida, na "hospitali" inapaswa kuwa "hospitalini".

Sahihi: Jumajana alikuwa mgonjwa wa malaria, alikwenda hospitalini, lakini sijui alikuwa na nani.

(b) Onesha muktadha wa utokeaji wa rejesta zifuatazo:

(i) "Ukuti ukuti wa mnazi wa mnazi ukija upepo! Wapepea!"

Muktadha wa: Maelezo ya asili au kumudu wimbo wa kumudu.

(ii) Haya wote tusimame ni wakati wa kusifu sasa.

Muktadha wa: Sherehe ya kidini au mkutano wa ibada.

(iii) Jamaa alichukua mvua tatu; du! Tutamsahau kabisa.

Muktadha wa: Mazungumzo ya kirafiki au ya kejeli kuhusu pombe.

(iv) Mheshimiwa; kwa idhini yako naomba kuwasilisha vielelezo vifuatavyo mbele yako.

Muktadha wa: Hotuba rasmi au mkutano wa kiserikali.

(v) Funga goli! Mwanga yuko mbele, tutapigwa bao.

Muktadha wa: Kumudu mchezo wa mpira wa miguu.

3. (a) Onesha mfuatano wa maneno yafuatayo katika mpangilio wa alfabeti ndani ya kamusi. Andika jibu Kwa tumia herufi A - E

i. Tafrani = A

ii. Takabali = B

iii. Tafadhali = C

iv. Tashtiti = D

v. Tazama = E

Mpangilio: C, A, B, D, E

(b) Unda maneno mawili ya Kiswahili kila Eila mzizi uliopewa hapo chini:

i. -pamb-: Kupamba, Pambo

ii. -it-: Kuita, Mwito

iii. -on-: Kuona, Mwonaji

iv. -la-: Kula, Mla

v. -chek-: Kucheka, Mcheko

4. (a) Taja methali moja ambayo ungeweza kuitumia kuonya au kuadilisha kulingana na tukio lililoelezwa hapa chini. Mfano: Mtoto alilelewa vibaya na hatimaye akawa jambazi. Methali: Samaki mkunje angali mbichi.

(i) Ndege alijenga kiota kwa kuchukua jani moja moja na hatimaye baada ya siku tatu kiota kilikamilika kujengwa.

Methali: Haba na haba hujaza kibaba.

(ii) Wastara alikuwa masikini, akajibidisha sana kufanya kazi usiku kucha hatimaye akafanikiwa kupata utajiri na kuishi maisha yenye hadhi.

Methali: Mchumia juani hulia kivulini.

(iii) Simba alivamia zizi la Mzee Mahende na kukamata ngo'mbe mmoja, alipotoka na mkuki kumkabili, alishindwa akarudi nyuma kwa hofu; kisha alipiga yowe. Wanakijiji walikusanyika, wakiwa na mikuki na mapanga, na marungu wakampiga wakamuua.

Methali: Pamoja ni nguvu, kutengana ni udhaifu.

(iv) Dereva aliendesha gari kwa kasi na kusababisha ajali mbaya.

Methali: Haraka haraka haina baraka.

(v) Baba alipofiwa na mtoto wake alilia sana hadi akazimia.

Methali: Uchungu wa mwana aujuaye ni mzazi.

(b) Soma maelezo yafuatayo kisha jaza jedwali kwa neno moja lenye dhana inayoelezwa, herufi moja kila chumba kwenda kulia au chini.

Sherehe au ibada za kienyeji zifanywazo katika makabila zikiambatana na utoaji wa makafara kwa lengo la kuabudu mizimu, miungu au mapepo ili kuomba jambo Fulani. (i)

Tungo za maneno yenye maadili kwa jamii ambazo hutolewa katika mtindo wa uwili wenye ukinzani husemwa aghalabu katika kuonya au kufunda. (ii)

Jina la mhusika mnyama au ndege katika fasihi simulizi anayeweza kutumika katika simulizi za visasili.

(iii)

Ni Manju au Mtambaji wa kazi za fasihi. (iv)

Kiishilizo cha kifungu cha maneno yenye ujumbe fulani katika mtindo wa ushairi. (v)

JEDWALI

(i) Tambiko: T A M B I K O

(ii) Methali: M E T H A L I

(iii) Sungura: S U N G U R A

(iv) Mshairi: M S H A I R I

(v) Kichala: K I C H A L A

(c) Soma shairi lifuatalo kisha jibu maswali.
Wanangu mwanishangaza, hivyo ninavyowaona,
Nashindwa mate kumeza, mavazi mnayoshona,
Ni kiooyaangaza, nguo za ndani twaona,
Hii ni tabia gani, mavazi mnayovaa?

Bintiyangu nakueleza, wengijua wakuona,
Uache kujitembeza, nusu uchi kila kona,
Aibu watakubeza, watafutani we mwana?
Hii ni tabia gani, mwana kwenda tuputupu?

Manyonyoyanatokeza, makalio suguana,
Wadhani unapendeza, nguo zinavyokubana
Waume wawachokoza, na ungali Shule mwana
Hii ni tabia gani, nini hasa unauza?

Na kakio ahangaza, akili ni kama hana,
Vidonge anapomeza, tendojema mwana hana,
Suruali analegeza, makalio kuyaona,
Hii ni tabia gani, wana kama sikuzaa?

Suruali aidebweza, nyani dume kufanana,
Itwa shoga wa kupoza, eti "mpira wa kona."
Wanja ameukoleza, avuta marijuana,
Hii ni tabia gani, mbona mwaniaibisha.

Utu mwaupoteza, utamaduni kukana,
Kuiga sitokaza, ila igayano mana,
Kuiga bila uliza, ni kama akili huna,
Sipo sikia wakuu, tende litakuotea.

Soma acheni kucheza, mwili hauna dhamana,
Afya ikikuteleza, ripea hakuna tena,
Tabaki kuomboleza, thamani takuwa huna,
Tabia hiyo si njema, naonya wanangu acha.

MASWALI

(i) Nini dhamira ya Fanani?

Dhamira ya Fanani ni kuwakemea watoto wake kwa tabia mbaya za mavazi, matumizi ya dawa za kulevyi, na kuiga tamaduni za kigeni, na kuwahimiza kusoma na kuishi kwa maadili.

(ii) Je, Fanani ana msimamo/mtazamo gani katika shairi hili?

Fanani ana msimamo wa kulaani tabia mbaya za watoto wake, akisisitiza umuhimu wa maadili, utamaduni, na elimu, na ana mtazamo kwamba kuiga tamaduni za kigeni bila kufikiri ni hatari.

(iii) Je, ni mgogoro gani umejitokeza baina ya wahusika?

Mgogoro ni baina ya Fanani na watoto wake, ambapo Fanani anakemea tabia zao za kumudu nguo zisizo za staha, kutumia dawa za kulevya, na kupoteza utamaduni, lakini watoto wanaonekana kuendelea na tabia hizi.

(iv) Nini imani au falsafa ya Fanani kuhusu mgogoro huo?

Fanani anaamini kuwa tabia mbaya za watoto wake zitawapelekea madhara kama kupoteza afya na thamani, na falsafa yake ni kwamba elimu, maadili, na utamaduni ndizo zinazoweza kuwalinda watoto dhidi ya maisha ya shida.

(v) Je, umejifunza nini kutokana na shairi hili?

Nimejifunza kwamba ni muhimu kufuata maadili na utamaduni wa jamii, kwamba tabia mbaya kama kumudu nguo zisizo za staha na kutumia dawa za kulevya zinaweza kuharibu maisha, na kwamba elimu ni muhimu kwa maisha bora.

5. Umepokea barua ifuatayo; soma kisha andika kadi ya mwaliko kwa kufuata maelekezo ya barua hiyo.

Kadi ya Mwaliko

Familia ya Bw. na Bi. Mtendawema Mtuwangu

S.L.P 6700, Dar es Salaam

Inayo furaha kukualika Bw./Bi.

Katika Sherehe ya Kumudu Watoto wa Mitaani

Itakayofanyika Ukumbi wa Mtoni, Dar es Salaam

Tarehe 05/06/2025 Saa 9:00 Asubuhi

Tafadhali Fika na Kadi Hii Ili Kuepuka Usumbufu

Majibu kwa Wasiofika: 0712345678